

POSUDEK

PROF.DR.M.BALABÁNA

NA DIPLOMOVOU PRÁCI **MARIE ROUČKOVÉ**

NA TÉMA

**KNIHA JONÁŠ V ŽIDOVSKÉ TRADICI**

Diplomová práce (DP) Marie Roučkové (MR) pro katedru religionistiky ETF, studijní obor evangelická teologie, odevzdaná 18.7.2008, č.j. 12/08 u paní Trojanové, má celkem 53 stran, včetně bibliografie (s.52-53), v níž jsou uvedeni i odborníci na Starý zákon (Wolff, Bándy), mytologii a náboženství obecně (Eliade, Kramer, Graves), židovství (Ginzberg, Neusner, Stemberger), včetně židovské mystiky (Wineman), ale i badatelé, kteří si všimají postavy Jonášovy jakoby monograficky (Golka, Steffen a ovšem starý dobrý Wolff), figuruje tady i kabala (G.Scholem) a v naší evangelické společnosti takřka neznámý Zohar. A zde již první pochvala: MR nejde ve stopách oněch diplomandů, kteří si zvolili téma podle svého až emočního zájmu, aniž by měli potřebné podklady, literaturu, nějaký (aspoň) slovníkový přehled. O Jonáše se řada (vel)mistrů již pokusila, autorka DP si může vybírat a přitom sama kombinovat. Další pochvala se týká diplomadčina důrazu ne **kontext**. V teologické a písmácké obci, cvičené Daňkem a Součkem, se to ví, ale připomínat je to třeba pořád. Postava patří ke své knize, tato kniha odráží kérygmatické záření nebo formální (terminologické a jiné) souvislosti, ale též zahazuje **tradici**, jež nekončí v kanonickém (biblickém) pásmu, nýbrž **pokračuje** židovským (tedy:postbiblickým) a popřípadě i kabalistickým podáním dál – až k nám. Dispozice (Obsah) informuje, že MR půjde o zvěstný půdorys starozákonní knihy Jonáš, o mytologické motivy v této knize, o Jonášovi v Talmudu a Mídraši, o Jonášovi v Zoharu a v Jona-Vita; vše uzavírá Jom (MR méně správně :Jóm...) kipur. Pěkná přehlídka. Diplomadka má za to (a to je třetí pochvala), že jde vlastně o **rozhovor** biblické knihy s ostatními, postbiblickými, tradicemi. Poučeného biblistu už netanguje možná „datace“ starozákonního spisu. Podstatné je „odvrácení od zla a Boží **lítost** (podtrhuji – mb)“**♣**formulace milosti“ se opírá o tendenci z Jóela (MR chybně : z Joele). Kořeny jsou v Ex 34. Boží smilování nemá hranic. Přesto je slitování nad kajícími se **pohany** překvapující (s. 6). Jako religionistka vypsala autorka dosti pozoruhodné DP mytologické motivy v knize Jonáš. Cenné jsou mimobiblické paralely k mytickým či mytoidním jevům v biblické knize (nejen konvenční „tři dny a tři noci“, nýbrž i „veliké město“ – s.9n). Talmud a Mídraš upravují tendence nebo specifické prvky biblické knihy. Zde se opírá MR především o G.Stembergera a Steffena (z prvé ruky své prameny nemá). Spíše než z Talmudu se něco pozoruhodnějšího dozvíme z Mídrašů. Pro Bibli ani pro židovské tradice historie „nehraje nikterak podstatnou roli“ (s.14 – za toto zdůraznění lze diplomandce vyslovit rovněž malou pochvalu). Za to by mohlo hodně vážit jméno Jóná (Heller: holubice), to MR trochu znevažuje. Že by mohlo jít o jméno posměšné – to je velmi nepravděpodobné. Rabínské spisy se shodují na tom, že Jonáš byl bohatý, jeho manželka zbožná a Eliáš ho vzkřísil z mrtvých. Nad těmito závěry by se mohla autorka smělé DP trochu rozčilit, vždyť je to ubohost, tak postupuje i církev římskokatolická. Pozadí přece není důležité, vylepšování důstojnosti proroka, který se má podobat světci nebo rekovi, to je ubohost. Pozoruhodně zpracovává stoická diplomadka téma **JÍT DO NINIVE**. Ninive – „veliké město“, veliké nejen kvantitativně, nýbrž i kvalitativně, to znamená: město božské. Stoická badatelka mohla připomenout Jon 3,3, podle kralických „město velmi veliké před Bohem“, ČEP méně šťastně: „veliké před Bohem“, Buber : „eine grosse Stadt vor Gott“, ale v hebrejském textu stojí: ‘írgedólá lélohím – město veliké (k) bohům. Toho si naše exegetika nevšimla. Autorka DP naznačuje, že tu jde o prototyp či spíše archetyp. Je to město, „jež se brodí v krvi“ (Na 3,1 – hebr. ‘ír damím – dosl. „město krví“ – plurál!). Odchod (sestoupení – *j-r-d*) do Jafy byl

fatální. Nebyl to odchod pod vlivem Ducha svatého (jak se domnívá jedno židovské podání), nýbrž: „Jonášův sestup do Jafy je první z řady sestupů, jak doslovných, tak symbolických, které Jonáše čekají...“ (s.18). Opět spěchám s pochvalou. Motiv útěku: utajen. Že chtěl zachránit Izrael? Možné to je: promíchání Izraele s pohanskými národy, sebevražedná tolerance – myslím, že to není vyloučeno. Loď se stala technickým předpokladem útěku, o tom se od autorky dovíme málo, vidí to asi jinak. Na lodi byli podle rabiho jménem Chananja „zástupci sedmdesáti různých jazyků“ (s.23) – to je fantazie, ale vhodná: na lodi sedí svět, svět a hebrejský prorok. Midrašické historicky o činnosti mariňáků, kteří postupně namáčeli hebrejského proroka do vody, jsou rozkošné, žádná diplomandčin komentářík k tomu nenajdeme, škoda. Také fantazie, jak to vypadalo uvnitř Ryby, vodí lidské duše na provázku báhorek. Úvahy o Livjatanovi jsou hodné pozoru, ale výkladu samotnému nepomohou. Také rabínské zpravodajství o následném obřezání námořníků je pokus vytlout z té bouře nějaký spasitelský kapitál. Že se Ninivané obrátili (š-v-b) – to byl zázrak. Pokus tu situaci vymalovat, nahlédnout do detailů, se mi zdá nejnepříjemný, naše diplomandka má (?) pro to pochopení. Že by podle pozdních (apokalyptických) představ mohl být Jonáš „figurou“ (můj výraz) je dost těžko přijatelné. Autorka se tu mohla obrátit (moje první vážnější výtky) na novozákonní svědectví o Ježíši, který se ztotožňoval s (novým) Jonášem. O tom později ještě slovíčko.

Přínosem předložené práce je i „Jonáš v Zoharu“ (s.39) V Zoharu je Jonášova epizoda (Jon 1-2) podobenstvím „lidské zkušenosti od zrození přes smrt po vzkříšení a obnovený život“ (s.39), jde tedy o alegorii. V Jona - Vita (s.42nn) se setkáváme s určitým teologickým konceptem, který zúročuje, že Jonášovo rodiště leželo v blízkosti „města Reků“ a uvažuje souvislost s drancujícími výpady Hasmoneovců na pohanská území. Pobyt v Rybě pominut, Jonáš se prostě z Ninive vrátil, žádná židovská martyrologie se tu nepěstuje. Je provedena identifikace Jonáše se synem vdovy ze Sarepty. Ovšem kázat mezi pohany, to je tu akcentováno. Korunu všemu dává autorka DP v poslední kapitole o pokání v Jom kipur (autorka nesprávně: Jóm kippur). Den smíření, největší židovský svátek, kdy se pokání (tešuvá) projevuje ve vyznání hříchů a při odpolední bohoslužbě jako „haftara“ se čte kniha Jonáš.

Jistým nedostatkem je, že studentka Roučková nepřihlédla k novozákonnímu Jonášovi: „znamení proroka Jonáše“ – Mt 12,38-42: L 11,29-32. Pobyt v Rybě a návrat z Ryby je chápán naprosto kladně. Selhání Jonášovo není zmíněno nebo se nepředpokládá. Proč se Jonášovské schéma v Novém zákoně od báze starozákonní? Vliv některých židovských podání? Toto zkoumání však doktorandka nepodnikla. Není to však patrně její chyba. Bylo to nad rámec jejího záměru.(?)

Zdařilou práci MR poškozují trochu nedbalá poznámkami pod čarou. Např. pozn. 2 Bickerman, s.25 má být: Bickerman, E.J., *Four Strange Books of the Bible*, s. 25n. Teprve při dalších poznámkách stačí Bickerman + s.. Správně je např. pozn. 33. Za každou poznámkou má být tečka. Někde je trochu pochroumaná syntax. Na s. 20 není správně uvedeno pořadí. Místo 33 a 34 má být 90 a 91.

## HODNOCENÍ

**Diplomová práce Marie Roučkové je pilná, promyšlená, dobře zacházející s prameny. Na obecně známé postavě Jonášově výrazně ukazuje, že osoba proroka může být nezávislá na jakýchkoli historicko-rodinných údajích, i když jsou přímo uvedeny v textu. Diplomandka ukazuje poučeně, že biblické poselství kanonické ráže může mít hermeneutické pokračování i v literatuře postbiblické. Zároveň vychází najevo, že různá talmudická a midrašická rozvyprávění jsou spíše zábavná než výučná. A někde sklouzávají do dualismu řeckého nebo jiného typu. Dobře je zdůrazněno a zdůvodněno, že nejlepším vykladačem knihy Jonáš je Jom kipur. Nedostatkem diplomové poémy Marie Roučkové je nevyužití jména Jóná – Holubice a ponechání ladem, že**

**v novozákonních evangeliích je Jonášovo pohlčení velrybou chápáno výsostně kladně, christologicky a eschatologicky (vzkříšení). Tuto znamenitou práci hodnotím vysoce (A-C)**

*Milan Balabáš*